

ARCHITEKTONICKÉ PRVKY FARSKÝCH A FILIÁLNYCH KOSTOLOV HRADNIANSKEHO ARCHIDIAKONÁTU NITRIANSKEJ DIECÉZY ZAČIATKOM 18. STOROČIA

Architectural Patterns of the Parish and Filial Churches in the Arch-Deanery of Hradná in the Diocese of Nitra in the Early 18th Century

Marek Ďurčo

DOI: 10.17846/CL.2016.9.1.91-109

Abstract: ĎURČO, Marek. *Architectural Patterns of the Parish and Filial Churches in the Arch-Deanery of Hradná in the Diocese of Nitra in the Early 18th Century*. The history of the Arch-deanery of Hradná in the area of the Diocese of Nitra goes back to the 12th century. The study examines how the territory of the Arch-deanery of Hradná changed in the 17th and 18th centuries in the context of major historical events. It also interprets first written evidence about ornamentation and architectural patterns of selected churches in the area, based on the earliest visitation protocol by the Nitra canon Ladislav Söréni in 1714, soon after the last uprising of Francis II Rákóczi. Major changes took place especially at the Bánov estate which was owned by the Jesuit collegium in Skalica. Several churches were reconstructed in the Baroque style in the studied period.

Keywords: *the Diocese of Nitra, the Arch-Deanery of Hradná, church architecture, the Nitra Canon Ladislav Söréni*

Abstrakt: ĎURČO, Marek. Architektonické prvky farských a filiálnych kostolov Hradnianskeho archidiakonátu Nitrianskej diecézy začiatkom 18. storočia. Dejiny Hradnianskeho archidiakonátu na území historickej Nitrianskej diecézy siahajú až do obdobia 12. storočia. Štúdiá predstavuje rekognoskovanie prostredia Hradnianskeho archidiakonátu na pozadí historických zmien v 17. a 18. storočí. Zároveň prináša interpretáciu prvých písomných správ o výzdobe a architektonických prvkoch jednotlivých kostolov na území skúmaného archidiakonátu podľa najstaršej zachovanej vizitačnej zápisnice nitrianskeho kanonika Ladislava Söréniho z roku 1714, teda krátko po skončení posledného stavovského povstania Františka II. Rákociho. K výrazným zmenám došlo najmä na Bánovskom panstve, ktoré bolo v majetkovej držbe jezuitského kolégia v Skalici. Viaceré kostoly boli v tomto období zbarokizované a zrekonštruované.

Kľúčové slová: *Nitrianska diecéza, Hradniansky archidiakonát, architektúra kostolov, nitriansky kanonik Ladislav Söréni*

Hradniansky archidiakonát od obnovenia Nitrianskej diecézy v 12. storočí tvoril integrálnu súčasť jej jurisdikčného územia. V období stredoveku sa na území Hradnianskeho archidiakonátu vytvorili viaceré nové farnosti, kde hlavnými liturgickými stavbami boli farské a filiálne kostoly.¹ Boli

¹ ĎURČO, Marek. Hradniansky archidiakonát v Nitrianskej diecéze do roku 1526. In *Konštantínove listy*, roč. 7, 2014, s. 23-60.

postavené vďaka podpore miestnych zemepánov, šľachtických rodov a rodín. Veľa času a námahy na ich zveľadení, budovaní a obnove vynaložili miestni veriaci, ktorí pri stavbe sakrálnych stavieb dávali zo seba, zo svojho vnútra to najlepšie, či už hmotné alebo duchovné. Kostol tvoril centrum duchovného, náboženského a liturgického života každej miestnej farnosti – spoločenstva veriacich. Zároveň kostol ako posvätné liturgické miesto vždy spájal pozemské putovanie človeka s Bohom, najmä pri jeho účasti na eucharistickom slávení svätej omše. V záznamoch sa spomína, že vizitáciu všetkých farností Hradnianskeho archidiakonátu vykonal už v roku 1673 kanonik Martin Demka.² Jeho zápisnica sa pravdepodobne nezachovala. O stave sakrálnych stavieb – kostolov na území tohto archidiakonátu nám podáva správu vizitácia kanonika Nitrianskej kapituly Ladislava Söréniho.³ Je to zrejme najstaršia kanonická vizitácia tohto regiónu, ktorá komplexne mapuje duchovný i hmotný stav farností v roku 1714.⁴ V tejto vizitácii sú zaznamenané prvé správy o charaktere a hlavných architektonických prvkoch jednotlivých chrámov v Hradnianskom archidiakonáte začiatkom 18. storočia. Tieto zápisy vznikli len niekoľko rokov po skončení posledného stavovského povstania Františka II. Rákociho.

Na prelome 17. a 18. storočia dominantným centrom Hradnianskeho archidiakonátu bolo zemepanské mestečko Bánovce nad Bebravou. V 17. storočí Bánovce nad Bebravou boli konfesijne zmiešaným mestečkom, kde pôsobili nielen katolícki kňazi, ale aj evanjelickí kazatelia. Ostrihomský arcibiskup Juraj Selepčeni v druhej polovici 17. storočia poručil panstvo Bánovce ako základinu kolégium Spoločnosti Ježišovej v Skalici. Predstavený páter Ján Čerňanský a páter Jakub Markievič ho prevzali dňa 25. júna 1685. Páter Markievič zostal v Bánovciach ako administrátor. V duchovnej službe mu pomáhal Ondrej Fugáč. V Bánovciach a na jeho panstve išlo vlastne o misiu jezuitov, pretože pátri tu kázali a katechetizovali. O obnovenie úcty k Panne Márii v Bánovciach sa zaslúžil hlavne rektor skalického kolégia Michal Borza, ktorý dal pred kostolom postaviť sochu Nepoškvrnenej Panny Márie a zaviedol mariánske slávnosti. Jezuiti pôsobili na panstve v Bánovciach do roku 1729.⁵ V roku 1685 panstvo Bánovce získali skalickí jezuiti z pozostalosti arcibiskupa Juraja Selepčeniho-Pohronca ako základinu pre kolégium. Jezuiti v Skalici vlastnili panstvo Bánovce od roku 1685 do 1729. Patrili k nemu tieto dediny: Bánovce, Bobot, Bobotská Lehota, Brezolupy, Cimenná, Dubodiel, Horňany, Kochnáč, Malá a Veľká Hradná, Veľké Chlievany, Pečeňany, Prusy a Svinná.⁶ Jezuiti v Bánovciach dali postaviť pred farský Kostol Najsvätejšej Trojice sochu Nepoškvrneného Počatia Panny Márie.⁷

² VAGNER, Jozsef. *Adalekok a nyitrai székes káptalan történetéhez*. Nitra 1896, s. 245.

³ JUDÁK, Viliam. *Priatelja Boží. Slovenské martyrológium*. Bratislava 1995, s. 119-130. Porov. PAŠTEKA, Július (ed.). *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava 2000, s. 1264-1265.

⁴ Slovenský národný archív v Bratislave (ďalej ako SNA Bratislava), Filmotéka, mikrofilm B 160. Originál tohto archívneho dokumentu sa nachádza v Diecéznom archíve v Nitre, f. Nitrianske biskupstvo, oddelenie kanonických vizitácií, č. 11, Kanonická vizitácia Hradnianskeho archidiakonátu z roku 1714. Porov. ĎURČO, Marek – NEMEŠ, Jaroslav (eds.). *Miscellanea ecclesiastica Nitriensia I. Quellen zur Geschichte des Bistums Neutra* (ďalej ako MEN I.). Kraków 2007, č. 4, s. 113-177.

⁵ KRAPKA, Emil – MIKULA, Vojtech. *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku 1561 – 1988*. Cambridge 1990, s. 220.

⁶ KRAPKA – MIKULA, *Dejiny Spoločnosti*, s. 125, 255.

⁷ Na dodnes zachovanom mariánskom stĺpe v Bánovciach nad Bebravou sa na štyroch stranách nachádzajú latinské epigrafické nápisy. Na prvej strane je nápis: „*Maria in porta orienta praefigurata porta haec clausa erit et non aperietur. Ezech. c. 46. Quaerit S. Augustinus quid est porta in domo Domini clausa nisi quod Maria semper erit intacta. Quid est vir non transibit per eam (!) nisi quod Joseph non cognoscet eam. Quid est quod clausa erit in aeternum nisi quod Maria virgo est ante partum, in partu et post partum*“. Na druhej strane je latinský nápis: „*Porta haec clausa erit. Ezech 44. De ova S. Hieronym ecclesiae celeberrimus doct. Sequetia. Porta haec clausa erit et non aperetur pulchre quidam portam clausam per quam sol dominus Deus ingreditur Mariam virginem intelligunt quae et ante partum et post partum virgo permansit aeterna*“.

V roku 1730 po ich odchode dala zemepanská rodina Ilešháziovci vypracovať komplexný urbár panstva Bánovce, ktorý skúmal najmä hospodársky stav v jednotlivých obciach po odchode Spoločnosti Ježišovej z Bánoviec.⁸ Ešte začiatkom 16. storočia do obvodu farnosti Bánovce patrilo nielen samotné mesto Bánovce, ale aj Miežgovce a Horné Naštice. Obec Prusy s kostolom svätého kráľa Štefana fungovala ako samostatná farnosť až do roku 1689, keď bola pričlenená k farnosti Bánovce nad Bebravou.⁹ V roku 1745 postavili v Prusoch nový kostol zasvätený svätému kráľovi Štefanovi, pretože kostol pred ním bol malý a nachádzal sa v dezolátnom stave.¹⁰ Možno predpokladať, že aj farnosť Ozorovce bola pričlenená ku katolíckej farnosti Bánovce niekedy v polovici 17. storočia. Táto skutočnosť súvisí s tým, že katolícky farský kostol v Dolných Ozorovciach zabrali evanjelici. Neskôr ho pramene spomínajú ako spustnutý. V čase posledného stavovského povstania za Františka II. Rákociho (1703 – 1711) tunajší evanjelici zabrali kostolík svätého Mikuláša nad mestom Bánovce a urobili si z neho vlastnú modlitebňu. Ich kazateľ Ján Matésius neskôr konvertoval na katolícku vieru. Kostol bol vrátený katolíkom v roku 1709.¹¹

V neďalej farnosti Veľké Chlievany v polovici 17. storočí sídlo farnosti v čase pôsobenia Kataríny Pálffyovej bolo dočasne v Pečeňanoch. Práve Katarína Pálffyová sa zaslúžila o to, že sídlo farnosti bolo prenesené z Pečeňan do Veľkých Chlievan.¹² Počas posledného stavovského povstania Františka II. Rákociho začiatkom 18. storočia sa Veľké Chlievany stali sídlom evanjelického kazateľa. Rímskokatolícky farár z Veľkých Chlievan bol nútený odísť do susedných Biskupíc na tamojší majetok nitrianskeho biskupa. V tom čase mal Kostol svätého Michala archanjela v Biskupiciach hodnotu farského kostola. V tomto novom farskom kostole sa katolícke bohoslužby konali len dočasne pre veriacich z dedín: Dolné Naštice, Chudá Lehota, Dvorec, Malé Chlievany a Hrežďovce. Tento stav trval do skončenia stavovského povstania Františka II. Rákociho. Po jeho skončení sa rímskokatolícky farár vrátil späť z Biskupíc do Veľkých Chlievan.¹³ V matrike farnosti

Na tretej strane je latinský nápis: „*Tota pulchra es amica mea et macula non est in Te Cantic. IV. Tu Mater Dei. Tu Mater Rei (!). O Maria virgo pia, Mater admirabilis per Te Deus iudex meus mihi sit placabilis*“. Na priečelí tohto mariánskeho stĺpa je latinské venovanie: „*Honori Deiparae inclytae David regis filiae quae in Adam non peccavit dicitur dedicatur*“.

⁸ Štátny archív (ďalej ako ŠA) v Bytči, f. Ilešházi Trenčín – Patrimonium, inv. č. 175, k. 69, Bánovské panstvo (1728 – 1730), Conscriptio dominií Bán post redemptionem eiusdem a collegio Societatis Jesu Szakolczensi peracta anno 1730 die 22. et subsequentibus mensis Ianuarii per Sigismundum Mérey (pôvodná signatúra Lad. 9, fasc. 1, nro. 31), 73 s.

⁹ *Schematismus cleri dioecesis Nitriensis pro anno a Christo nato*. Nitra 1925, s. 92. Porov. KOSTICKÝ, Bohuš – WATZKA, Jozef (eds.). *Štátny archív v Bratislave pobočka v Nitre. Sprievodca po archívnych fondoch II*. Bratislava 1963, s. 243-246.

¹⁰ Archív Rímskokatolíckeho farského úradu Bánovce nad Bebravou, Kanonická vizitácia farnosti Bánovce nad Bebravou zo dňa 6. 8. 1767, odsek o filiálnom kostole v obci Prusy.

¹¹ Archív Rímskokatolíckeho farského úradu Bánovce nad Bebravou, Kanonická vizitácia farnosti Bánovce nad Bebravou zo dňa 6. 8. 1767.

¹² „*est antiqua, per quem erecta, pro certo non constat, prout tamen originalis matrica innit quemadmodum ecclesiam, ita et parochiam per quandam Catharinam Pallfy ex Pecsényén ad Nagy Chlivény, quo anno, ignoratur, translata esse*“. Porov. Diecézny archív v Nitre (ďalej ako DAN), f. Parochiae dioecesis Nitriensis (ďalej ako PDN), inv. č. 138/I, k. 342, kanonická vizitácia farnosti Veľké Chlievany zo dňa 18. 5. 1829, kapitola s názvom Origo parochiae.

¹³ DAN, f. PDN, inv. č. 138/I, k. 342, kanonická vizitácia farnosti Veľké Chlievany zo dňa 18. 5. 1829, kapitola s názvom Origo parochiae. Porov. DAN, kanonická vizitácia nitrianskeho biskupa Jána Gustiniho 1767, IV. tomus, s. 281-282.

je zaznamenané, že v roku 1723 sa vo farnosti Veľké Chlievany oficiálne potvrdilo šírenie úcty ku Škapuliarskej Panne Márii.¹⁴

V priebehu 17. storočia došlo aj k významnej reorganizácii katolíckej farnosti so sídlom v Rybanoch. V roku 1627 sa uvádza farár Ján Ebecký a v rokoch 1654 až 1657 tu pôsobil Mikuláš Laurentiades, ktorý sa neskôr stal farárom v Ardanovciach.¹⁵ V rozmedzí rokov 1630 až 1663 sa obce Rybany, Veľké Bielice a Malé Bielice stali dočasne filiálnymi obcami farnosti Vysočany.¹⁶ Dočasnú cirkevno-administratívnu zmenu v 17. storočí možno dať do súvislosti s reformáciou v týchto farnostiach a zároveň aj s úbytkom katolíckych veriacich v prospech nárastu počtu veriacich augsburského vierovyznania. Pozoruhodným faktom je, že farnosť Rybany a farnosť Chynorany boli v prvej tretine 17. storočia administratívne súčasťou Nitrianskeho archidiakonátu v rámci Ostrihomskej diecézy. Svedčí o tom skutočnosť, že dňa 16. apríla 1630 na národnej synode v Trnave za predsedníctva cisára Ferdinanda II. a kardinála Petra Pázmaňa (1570 – 1637) sa za Nitriansky archidiakonát zúčastnil Štefan Szöllösi, farár z Chynorian (*Hynoran*), a Ján Skačáni, farár z Rybian (*Riben*).¹⁷ Kanonická vizitácia farnosti Rybany z roku 1828 uvádza, že v čase pôsobenia kardinála Petra Pázmaňa farnosť Rybany spolu s farnosťou Chynorany podliehala pod jurisdikciu Ostrihomskej diecézy. Po smrti kardinála Petra Pázmaňa (†1637) sa vrátili a boli inkorporované do Nitrianskej diecézy. Pravdepodobne pre nedostatok kňazov v Nitrianskej diecéze boli Rybany načas pripojené ako filiálna obec k farnosti Vysočany. V roku 1663 bola farnosť v Rybanoch obnovená (*restituita*).¹⁸ V roku 1665 sa Ján Kulifaj spomína ako miestny farár v Rybanoch. V roku 1673 sa ako miestny kňaz v Rybanoch uvádza Martin Schurman, ktorý bol dňa 12. novembra svedkom konania vizitácie archidiakona a nitrianskeho kanonika Martina Demku. Dňa 12. apríla 1678 v Rybanoch vo veku 45 rokov zomrel farár Juraj Fábry. V rokoch 1678 až 1684 v Rybanoch ako katolícky farár pôsobil Ondrej Györy. V roku 1684 sem ako kňaz nastúpil rodák z Rybian Juraj Mano, ktorý tu pôsobil do roku 1725. Stal sa aj dekanom dekanátu Malá Hradná a bol aj nitrianskym kanonikom.¹⁹

K výrazným reorganizačným zmenám v 17. storočí došlo aj vo farnosti Slatina nad Bebravou. Kanonická vizitácia nitrianskeho biskupa Jozefa Vuruma z roku 1829 uvádza len neisté údaje, že farnosť bola erigovaná v 16. storočí a bol tu uvedený aj farár.²⁰ V čase reformácie v 17. storočí sa vo farnosti Slatina nad Bebravou zmenšil počet katolíkov v prospech veriacich augsburského

¹⁴ ŠA Nitra, Zbierka cirkevných matrik, matrika Rímskokatolíckej farnosti Veľké Chlievany (1750 – 1842), č. 649, s. 3.

¹⁵ DAN, Series successionis dominorum parochorum almae dioecesis Nitriensis, s. 390. Porov. NÉMETHY, Ludovicus. Series parochiarum et parochorum archidioecesis Strigoniensis ab antiquissimis temporibus usque annum MDCCCXCIV. Strigonii 1894, s. 737.

¹⁶ DAN, f. PDN, inv. č. 142/I, k. 354, kanonická vizitácia farnosti Vysočany zo dňa 11. 5. 1829, kapitola s názvom *Origo parochiae*.

¹⁷ PÉTERRIFY, Carolus (ed.). *Sacra concilia ecclesiae romano-catholicae in regno celebrata. Pars II.* Posenii 1742, s. 317.

¹⁸ DAN, f. PDN, inv. č. 107/I, k. 258, kanonická vizitácia farnosti Rybany zo dňa 10. 5. 1828, kapitola s názvom *Origo parochiae*.

¹⁹ DAN, f. PDN, inv. č. 107/I, k. 258, kanonická vizitácia farnosti Rybany zo dňa 10. 5. 1828, s. 9-11 (Kapitola s názvom *Origo parochiae*).

²⁰ „*In sanctuario ex parte evangelii hic etiam visitur tabernaculum in cavo pariete, crate ferrea firmatum, argumento: per catholicos ante tempora Lutheri fuisse erectam ecclesiam, gemebat attamen diu sub acatholicis turbulentis Ungariae dum tandem victe icibus magni Leopoldi armis reddita alma pace veris possessoribus restitureretur*“. Porov. DAN, f. PDN inv. č. 116/I, k. 280, kanonická vizitácia farnosti Slatina nad Bebravou zo dňa 21. 5. 1829, kapitola s názvom *Origo parochiae*.

vierovyznania. Z toho dôvodu bol kostol v Podlužanoch (farnosť Dežerice) povýšený na farský kostol a Timoradza bola pričlenená k farnosti Slatina nad Bebravou ako filiálna obec. Toto riešenie bolo len dočasné. Možno predpokladať, že šlo o kompromis aj vzhľadom na nedostatok kňazského dorastu v Nitrianskej diecéze. Pravdepodobne po skončení stavovského povstania Františka II. Rákociho začiatkom 18. storočia bola Timoradza opätovne pripojená k farnosti Dežerice. Napokon bola počas konania archidiakonátnej vizitácie v roku 1729 pre malú vzdialenosť opätovne pričlenená k farnosti Slatina nad Bebravou.²¹

Začiatkom 18. storočia miestny farár z Motešíc musel zabezpečiť vysluhovanie sviatostí pre veriacich vo viacerých obciach: Bobot, Petrova Lehota, Horné Motešice, Dobrašov, Bošianska Neporadza, Rožňova Neporadza, Bobotská Lehota, Horňany a Petovka.²² Možno predpokladať, že farnosť Bobot už koncom 14. storočia bola cirkevno-správne pričlenená k farnosti Motešice.²³ Do obvodu farnosti Bobot patrila pôvodne samotná obec Bobot, Bobotská Lehota a Horňany. Aj pramene zo začiatku 16. storočia uvádzajú, že Bobot i Bobotská Lehota bola súčasťou farnosti Motešice.²⁴ Farnosť Bobot bola slávnostne obnovená až dňa 6. novembra 1743 za účasti vikára Nitrianskej kapituly Štefana Nozdrovického a patróna farského benefícia Imricha Esterháziho. Prvého farára obnovenej farnosti Bobot emeritného farára z Uhrovca Štefana Kolbaja v ten istý deň slávnostne inštaloval Pavol Jakobovič, farár z Dolných Motešíc.²⁵ Jednou z hlavných príčin obnovenia farnosti v Bobote bolo rozsiahle územie farnosti Dolné Motešice. Jeden kňaz nemohol v dostatočnej miere poskytovať duchovnú starostlivosť pre všetkých veriacich tejto rozsiahlej farnosti. Dôkazom o staršej existencii farnosti Bobot je aj to, že samostatná matrika Bobota sa viedla od roku 1714, teda celých 29 rokov pred obnovením samostatnej farnosti Bobot. Farári z Dolných Motešíc, ktorí vykonávali duchovnú správu vo filiálnych obciach farnosti Bobot do roku 1743, teda v Horňanoch a Bobotskej Lehote, sa podľa záznamov matriky Bobot sami výslovne titulovali aj ako farári farnosti Bobot. Ján Drábik, farár z Dolných Motešíc, sa v roku 1723 označuje ako „*plebanus Bobotensis*“²⁶ a v roku 1724 ako „*protunc parochus Motesiczensis et filiarum eidem parochiae annexarum*“.²⁷ Farár Pavol Anton Galgóci zvaný Vicen sa tituloval ako „*parochus Motesiczensis et Bobotensis*“.²⁸

Podobne to bolo aj s farnosťou Malá Hradná. Táto farnosť od stredoveku mala desať filiálok. Až koncom 18. storočia došlo k jej rozdeleniu. Cirkevno-administratívna dismembrácia farnosti Malej Hradnej sa teda zrealizovala schvaľujúcou listinou nitrianskeho biskupa Antona Révaja zo dňa 27. júla 1782.²⁹ Z pôvodnej farnosti Malá Hradná boli vyčlenené obce Dubodiel,

²¹ „*turbulentis Ungaricae temporibus ubique grassante haeresi, dum acatholici hunc angulum penitus inundassent, exererunt Podluzsan in matrem, et Timoradz per modum filialis eidem adjunxerunt, depulsis subinde ab iniqua usurpatione acatholicis, ecclesia Timoradiensis una cum Timoradzensi adjuncta fuit matri Dezseriensi, donec tandem anno 1729 occasione visitationis archidiaconalis propter propinquitatem iterum matri Szlatinensi, ad quam prius pertinebat, reafiliacetur.*“ Porov. DAN, f. PDN, inv. č. 116/I, k. 280, kano-nická vizitácia farnosti Slatina nad Bebravou zo dňa 21. 5. 1829, kapitola s názvom Origo parochiae.

²² MEN I, č. 4, s. 138-139.

²³ Nepriamo to naznačuje aj listina zo dňa 17. 12. 1404. Porov. ŠA Bytča, f. Ilešházi Trenčín – Patrimónium, inv. č. 181, k. 72, jednoduchý novoveký odpis listiny z polovice 18. storočia.

²⁴ ŠA Bytča, f. Ilešházi Trenčín – Patrimónium, inv. č. 195, k. 76, desiatkový súpis Nitrianskej diecézy z roku 1507. Porov. MEN I, č. 10, s. 252.

²⁵ ŠA Nitra, Zbierka cirkevných matrík, č. 667, matrika Rímskokatolíckej farnosti Bobot, s. 51, s. 826. Porov. MEN I, č. 33, s. 357.

²⁶ ŠA Nitra, Zbierka cirkevných matrík, matrika Rímskokatolíckej farnosti Bobot, č. 667, s. 440.

²⁷ ŠA Nitra, Zbierka cirkevných matrík, matrika Rímskokatolíckej farnosti Bobot, č. 667, s. 5.

²⁸ ŠA Nitra, Zbierka cirkevných matrík, matrika Rímskokatolíckej farnosti Bobot, č. 667, s. 441.

²⁹ ŠA Bytča, f. Ilešházi Trenčín – Patrimónium, inv. č. 180, k. 71, fasc. Acta possessionis Dubodiel

Veľká Hradná a Cimenná. Tieto tri dediny vytvorili samostatnú administratívno-správnú jednotku – farnosť – v rámci Hradnianskeho archidiakonátu. Jej centrom sa stal niekdajší filiálny Kostol Božieho tela v Dubodiel, ktorý bol povýšený na farský kostol. Dismembrácia pôvodnej farnosti Malá Hradná prebiehala cestou zhora, teda po vzájomnej dohode svetského zemepána a cirkevnej vrchnosti. Vynútili si ju konkrétne potreby tunajších obyvateľov i nutnosť primeraného duchovného zaopatrenia miestnych veriacich. Prvým farárom v Dubodiel sa stal Ján Miština. Od augusta 1782 sa zaviedla aj nová matrika v Dubodiel, čím sa úradné zápisy pokrstených, sobášených, zomrelých a birmovaných obcí Dubodiel, Cimenná a Veľká Hradná preniesli z Malej Hradnej do Dubodiela.³⁰

V 18. storočí došlo k významnej zmene v administrovaní farnosti Žabokrek. Farnosť Žabokrek od stredoveku pôvodne patrila do Hradnianskeho archidiakonátu. Od roku 1776 sa stala súčasťou dekanátu Skačany. Až do roku 1722 v Žabokrekoch sídlil katolícky farár. Pre nedostatok kňazov a pre nevyhovujúce podmienky farskej budovy bola farnosť Žabokrek inkorporovaná do farnosti Veľké Bielice. Tento stav pretrval až do roku 1798, keď bola na žiadosť miestnych zemepánov pri konaní kanonickej vizitácie znovuobnovená aj na základe súhlasného stanoviska Miestodržiteľskej rady v Budíne pod číslom 1626 z 22. januára 1799.³¹ Zaujímavosťou pôsobí aj záznam vizitácie kanonika Ladislava Söréniho z roku 1714, ktorý píše, že v tomto roku kostol v Žabokrekoch bol súčasťou farského obvodu so sídlom vo Veľkých Bieliciach.³²

Najstaršiu kanonickú vizitáciu Hradnianskeho archidiakonátu v historickej Nitrianskej diecéze z roku 1714 vykonal nitriansky kanonik a hradniansky archidiakon Ladislav Söréni.³³ Zaznamenáva jedinečné údaje o architektúre kostolov a o umeleckom stvárnení oltárov v interiéri jednotlivých chrámov na tomto administratívnom území. Kanonik Ladislav Söréni navštívil celkom trinásť farností: Bánovce nad Bebravou, Dežerice, Chynorany, Kostolné Mitice, Malú Hradnú, Motešice, Rybany, Slatinu nad Bebravou, Uhrovec, Veľké Bielice, Veľké Chlievany a Vysočany. V týchto farnostiach Ladislav Söréni skúmal nielen stav kostolov a ich vnútorné vybavenie, ale aj pomery v lokálnom školstve, hospodárske zabezpečenie farnosti a miestneho farára i ostatných ľudí, ktorí zastávali významné pozície v cirkevnom spoločenstve začiatkom 18. storočia.

Farnosť Bánovce nad Bebravou

Farský kostol v Bánovciach nad Bebravou

Farský kostol bol vizitovaný 27. novembra 1714. Bol postavený uprostred privilegovaného mesta Bánovce na námestí. Farský Kostol Najsvätejšej Trojice bol dostatočne priestranný a všetkými potrebnými vecami zabezpečený nad ostatné kostoly v Hradnianskom archidiakonáte. Jeho strop bol zakončený valenou klenbou. Odpustky mal na sviatok Najsvätejšej Trojice. Bol konsekrovaný. Dedikácia sa slávila hneď v nedeľu po sviatku. Na evanjeliovej strane oltára v stene bolo miesto

(1581–1798). Porov. ĎURČO, Marek – MIKULA, Anton. *Obec Dubodiel. Dejiny od najstarších čias po súčasnosť*. Zvolen 2005, s. 44–45.

³⁰ ĎURČO, Marek. *Farnosť Malá Hradná do začiatku 20. storočia (Cirkevno-správný a hospodársky vývoj)*. Diplomová práca. Univerzita Komenského v Bratislave. Bratislava 2002, s. 50, 51.

³¹ DAN, f. PDN, inv. č. 84/I, k. 188, kanonická vizitácia farnosti Žabokrek nad Nitrou zo dňa 1. 7. 1828, kapitola s názvom Origo parochiae. Porov. DAN, f. PDN, inv. č. 137/I, k. 340, kanonická vizitácia farnosti Veľké Bielice zo dňa 29. 6. 1828, kapitola s názvom Origo parochiae.

³² MEN I, č. 4, s. 170–171.

³³ DAN, f. Nitrianske biskupstvo, vizitačný protokol Hradnianskeho archidiakonátu z roku 1714, č. 11, s. 1–63. Porov. SNA Bratislava, Filmotéka, mikrofilm B 160. Porov. MEN I, č. 4, s. 113–177.

na uloŹenie Sviatosti oltárnej. Tento otvor mal Źelezné mrieŹky. Podlaha kostola v lodi bola vydláŹdená tehkami a vo svätyni bola podlaha vyloŹená štvorcovým kameňom. Hlavný oltár bol majstrovsky vyhotovený a bol veľmi elegantný. Uprostred stál obraz Najsvätejšej Trojice. Po bokoch stáli pozlátené sochy svätých apoštolov Petra a Pavla. Vyššie sa nachádzal obraz svätého Mikuláša, biskupa a vyznavaĀa. Po bokoch boli pozlátené sochy svätých kráľov Štefana a Ladislava. Na najvyššom mieste na oltári bola socha Blahoslavenej Panny Márie. Na oltári bol bohostánok s dvierkami. Okrem toho v kostole boli aj ďalšie dva oltáre. Jeden stál na evanjeliovej strane vo svätyni. Bol veľmi poškodený. Uprostred sa nachádzal obraz Najsvätejšej Trojice s pozlátenými sochami svätého Františka Serafínskeho a svätého Antona, ďalej so sochami Blahoslavenej Panny Márie a svätého Jána evanjelistu. Ďalší oltár sa nachádzal v panskej kaplnke. Bol to tabuľový oltár so závorou. Bol pripevnený o múr kostola. Uprostred sa nachádzal obraz svätého Juraja, vojaka a muĀeníka. Chorus kostola bol veľmi priestranný a skvostný. Bol postavený z kameňa. Chorus sa rozkladal po oboch stranách lode a bol potiahnutý aŹ ku svätyni. Na ňom sa nachádzal elegantný organ s deviatimi registrami a iné hudobné nástroje. Krstiteľnica bola z kameňa a bola umiestnená uprostred kostola. Lavice boli veľmi pohodlné, ale boli schátralé. Okná boli primerané. Kostol mal dvojce dverí. Hlavné dvere boli pod veŹou a mal aj boĀné dvere. Kostol mal primeranú sakristiu s klenbou a dvere so závorou. Farárom bol Martin GerenĀeri. Mal kamenný farský dom. Nachádzal sa v zástavbe domov na ulici zvanej Farská. UĀiteľom školy a zároveň organistom bol Martin Baránek. Škola bola postavená pri fare v jej susedstve.³⁴

Filiálny Kostol svätého Mikuláša v Bánovciach nad Bebravou

Dňa 27. novembra 1714 bol vizitovaný aj filiálny Kostol svätého Mikuláša nad mestom Bánovce. Bol konsekrovaný. Svätýňa bola zakonĀená klenbou. Loď kostola bola ukonĀená dreveným stropom. Kostol mal dobré okná. Len nedávno pred rokom 1714 bol komplexne reštaurovaný. Podlaha kostola bola jednoduchá. Bola tu kamenná kazateľnica. Miesto na uloŹenie Sviatosti Oltárnej bolo v stene na evanjeliovej strane oltára podľa starobylého zvyku. Chorus bol drevený so štvorregistrovým pozitívom. Bol však pokazený. Jeden oltár bol vo svätyni. Bol majstrovsky zhotovený s obrazom UkriŹovaného trpiaceho Krista. VeŹa kostola bola drevená. Obsahovala jeden zvon o váhe 15 centov. Tak veŹa ako aj kostol mali dobrú strechu. V lodi kostola boli lavice. Boli tu dvojce dverí. Cintorín bol dobre ohradený. Vchod na cintorín bol murovaný s bránou. Kostol nemal sakristiu a ani Źiadne paramenty, ktoré sa prinášali z dolného mestského kostola. Vizitácia konštatuje, Źe Kostol svätého Mikuláša bol kedysi farským kostolom. Pri tomto kostole boli hroby veriach. Pre nedostatok miesta na cintoríne sa pochovávalo v jeho okolí.³⁵

Filiálny kostol v Dolných Ozorovciach

Dňa 28. novembra 1714 bol vizitovaný kostol v Dolných Ozorovciach. Bol to filiálny kostol farnosti Bánovce. Kostol bol zasvätený Nanebovzatej Panne Márii. V minulosti bol konsekrovaný. Vizitácia spomína tradíciu, v ktorej sa spomína, Źe v minulosti patrilo templárom. Svätýňu mal zakonĀenú dreveným stropom. Zvyšok kostola bol predtým zakrytý, ale v Āase konania vizitácie strecha chýbala. Podlaha bola kedysi neporušená. V roku 1714 kvôli viacerým hrobom bola podlaha rozbitá. Steny kostola boli hrubé. Dverí boli dvojce. Hlavné dvere boli na konci svätýne. Umelecky boli utvorené z nasekaného materiálu. Druhé menšie boĀné dvere boli murované a boli pevné. Kostol mal kamennú veŹu, ktorá bola veľmi pevná. Nachádzal sa v nej zvon o váhe štyroch centov. Pravdepodobne bol posvätený. Strecha veŹe bola podopretá stĺpmi, ktoré boli poškodené hnilobou. Preto sa na zvone ani nezvonilo. Patrón Juraj Otlík prisľúbil, Źe ju dá pokryť novou strechou.

³⁴ MEN I, Ā. 4, s. 150-151.

³⁵ MEN I, Ā. 4, s. 157.

Kostol sa nachádzal na kopci. Všetci v obci boli evanjelici okrem 19 katolíkov. V Ozorovciach žilo 120 evanjelikov.³⁶

Filiálny kostol v Miezgovciach

V ten istý deň bol navštívený filiálny kostol v Miezgovciach. Bol to filiálny kostol farnosti Bánovce. Kostol bol zasvätený svätému opátovi Egídiovi. Podľa tradície bol založený katolíkmi z rodiny Zajovcov. Svätyňa bola ukončená klenbou. Loď kostola mala drevený strop. Celý kostol nemal okná. Podlaha kostola bola liata, ale už bola rozbitá. Nachádzal sa tu chorus a lavice. Boli chatrné a rozbité. Boli tu jedny dvere na zámok. Mal jednu drevenú vežičku. V nej sa nachádzal jeden zvon o váhe asi 40 libier. Celý kostol mal zlú strechu. Oltár bol vytvarovaný z maľovaných dosák. Uprostred sa nachádzal obraz svätého opáta Egídia. Oltár dal previesť v roku 1714 barón Ondrej Zaj do kaštieľa v Uhrovci. Mal jeden pozlátený kalich s patenou, ktorý daroval niekdajší nitriansky biskup Tomáš Pálfy. Bol spoločným aj pre kostol v Dolných Ozorovciach. Iné paramenty nemal. V celej farnosti žilo asi 2000 veriacich, z toho bolo 1200 katolíkov a 800 nekatolíkov.³⁷

Filiálny kostol v Prusoch

V ten istý deň vizitátor navštívil filiálny kostol v Prusoch. Bol to filiálny kostol farnosti Bánovce. Kostol bol zasvätený svätému kráľovi Štefanovi. Bol veľmi starobyľý a pravdepodobne bol konsekrovaný. Svätyňa bola ukončená klenbou. Zvyšok lode bol ukončený dreveným stropom. Sakristia bola zakončená klenbou, ale hrozilo jej zrútenie. Múry kostola boli popraskané. Podlaha bola jednoduchá. Mal drevenú kazateľnicu a jedny dvere. Uprostred oltára sa nachádzal obraz svätého kráľa Štefana. Po bokoch boli maľovaní svätí Ladislav a Imrich na doske. Veža bola drevená s dvoma zvonmi. Jeden zvon vážil dva centy a druhý 50 libier. Tak kostol, ako aj veža mali zlú strechu a hrozilo jej zrútenie. Strieborný pozlátený kalich s podobnou patenou kvôli hrozbe, že bude odcudzený, bol uschovaný miestnym farárom v Bánovciach.³⁸

Farnosť Dežerice

Farský kostol v Dežericiach

Farnosť bola vizitovaná 25. novembra 1714. Farský kostol bol zasvätený svätému Martinovi, biskupovi a vyznavačovi. Bol konsekrovaný. Svätyňa bola zakončená klenbou. Na stene boli maľované obrazy dvanástich apoštolov. Strop lode kostola bol drevený. Podlaha kostola bola liata, ale už bola narušená. Kazateľnica bola murovaná. Chorus bol z oboch strán lode. Krstiteľnica bola zhotovená z kameňa a bola umiestnená na ľavej strane pri vchode do kostola. Sakristia mala taktiež klenbu a starobyľé dvere. Hlavné a bočné dvere mali závoru. Lavice boli usporiadané a boli chatrné. Okná boli primerané. Strecha kostola a veža boli staré. Veža kostola bola kamenná s dvoma zvonmi. Jeden zvon mal päť centov a druhý vážil tri centy. Vo svätyni bol oltár s obrazom Najsvätejšej Trojice a na ňom bol nový bohostánok. Cintorín bol v ruinách a mal dvojité brány. Miestnym farárom bol Martin Halachy. V celej farnosti bolo 700 katolíkov okrem 30 nekatolíkov. Zemepánmi v Dežericiach boli jednotliví zemaní.³⁹

³⁶ MEN I, č. 4, s. 158.

³⁷ MEN I, č. 4, s. 159.

³⁸ MEN I, č. 4, s. 157-158.

³⁹ MEN I, č. 4, s. 144.

Filiálny kostol v Podlužanoch

V ten istý deň bol vizitovaný Kostol svätého Imricha v Podlužanoch, ktorý bol filiálnym kostolom farnosti Dežerice. Celý kostol bol postavený z dreva. Strop tak vo svätyni, ako aj v lodi bol drevený z trámov. Nachádzala sa tu krstiteľnica a chorus bol po celom obvode lode kostola. Mal drevenú kazateľnicu. Na oltári bol obraz Vzkrieseného Krista. Bola tu drevená veža. Zvonica bola oddelená od kostola na cintoríne. Cintorín bol ohradený dreveným plotom. V kostole boli dva zvony. Jeden zvon mal štyri centy a druhý zvon vážil jeden cent. V Podlužanoch bol farský dom neďaleko majera baróna Ondreja Zaja. Samotnému kostolu v Podlužanoch hrozí zrušenie. Vizitácia konštatuje, že kalich a paramenty, ktoré vlastní kostol, mali v rukách zemepáni v Uhrovci.⁴⁰

Filiálny kostol v Timoradzi

Filiálny kostol v Timoradzi patril do obvodu farnosti Dežerice. Kostol bol zasvätený svätému apoštolovi Ondrejovi. Bol konsekrovaný a bol veľmi starobylý. Na evanjeliovej strane bolo miesto na uloženie Najsvätejšej Sviatosti v stene. Strop celého kostola bol ukončený klenbou. Strecha bola polozhnutá. Všetka omietka opadávala. Cintorín bol murovaný, ale bol v ruinách. Veža kostola bola murovaná a bola dostatočne pevná. Mala zlú strechu. Vo veži bol jeden zvon o váhe troch centov. V kostole neboli žiadne paramenty. Hovorí sa, že kalich, ako aj liturgické šaty si vzali svet-skí patróni Zajovci do Uhrovca.⁴¹

Farnosť Chynorany

Farský kostol v Chynoranoch

Farský kostol Narodenia Kráľovnej anjelov bol vizitovaný dňa 2. decembra 1714. Nie je istota, či bol konsekrovaný. Bol postavený na konci obce na vyvýšenom mieste. Svätýňa spolu s loďou boli zakončené klenbou. Podlaha kostola i sakristie bola liata. Steny kostola boli hrubé. Kazateľnica bola skvostná a majstrovsky vypracovaná. Drevený chorus bol primerane priestranný a rozťahnutý bol až nad bočné dvere. Bol na ňom päťregistrový pozitív, ktorý daroval Michal Smutko, ktorý bol v tom čase farár vo Varíne. Krstiteľnica bola kamenná. Miesto na uloženie Sviatosti Oltárnej bolo v stene na evanjeliovej strane podľa starobylého zvyku so železnými mriežkami. Do kostola sa vchádzalo cez jedny dvere s dvojším portikom. Za oltárom sa nachádzala spovednica. V kostole sa nachádzali dva oltáre. Hlavný oltár mal pozlátenú sochu Blahoslavenej Panny Márie. Po jej bokoch boli umiestnené sochy svätých apoštolov Petra a Pavla. Mal portál i bohostánok. Na epištolovej strane mimo svätyně stál oltár so sochou Blahoslavenej Panny Márie. Po stranách boli svätý František Serafínsky a svätý Anton. Kostol mal dve veže. Väčšia veža bola murovaná a mala tri zvony. Jeden zvon vážil šesť centov, druhý mal tri centy a tretí mal hmotnosť jeden cent. Nad svätýňou bola postavená vežička so zvonom o váhe 50 libier. Cintorín bol ohradený múrom a mal bránu s dreveným portikom. Pred vchodom sa nachádzal kríž s obrazom Krista. Na cintoríne stála kostnica a murovaná kaplnka, v ktorej sa niekedy slávila omša. Pod kostolom nebola krypta. Miestnym farárom bol Juraj Adamovič. Faru mal pri kostole postavenú zo surových tehál. Učiteľom školy a zároveň organistom bol Martin Hatrlovič. Škola bola postavená pri kostole. Miestnym zemepánom bol ostrihomský arcibiskup. V Chynoranoch žilo asi 500 katolíkov.⁴²

⁴⁰ MEN I, č. 4, s. 146.

⁴¹ MEN I, č. 4, s. 146.

⁴² MEN I, č. 4, s. 173-174.

Farnosť Kostolné Mitice

Farský kostol v Kostolných Miticiach

Farský kostol svätého Juraja, vojaka a mučeníka, bol vizitovaný 22. novembra 1714. Vizitácia spomína, že nie je známy dátum jeho konsekrácie. Svätyňa kostola bola zakončená klenbou. Loď kostola mala drevený elegantne maľovaný strop. Podlaha kostola bola liata a bola dosť pevná. Nachádzalo sa tu dosť lavíc pre veriaci ľud. Chorus bol pekný. Na ňom boli zavesené obrazy svätcov Uhorska. Boli tu dvojce dverí. Jedny boli na boku a druhé boli pod vežou. Kazateľnica bola zhotovená z dosák a mala jednoduchú maľbu. Pod kostolom sa nachádzali tri krypty. Jedna patrila kostolu, druhá bola rodiny Erdődyovcov a tretia patrila rodine Madočaniovcov. V kostole bolo zavesených niekoľko zástav s rodovými znakmi. Sakristia mala valenú klenbu a okno opatrené železnými mrežami. V kostole sa nachádzali tri oltáre. Uprostred hlavného oltára bol obraz Spasiteľa, ako ho skladajú z kríža a ako leží v náručí svojej Matky. Po bokoch stáli sochy svätého Jána Krstiteľa a svätej Barbory. Dal ho postaviť už nebohý Štefan Ďuračka. Na evanjeliovej strane pri kazateľnici bol oltár s obrazom Spasiteľa, ako visí na kríži. Tretí oltár bol na epištolovej strane. Mal starobylý tvar so závorou a maľovanými tabuľami. Uprostred sa nachádzala pozlátaná socha Blahoslavenej Panny Márie, ako drží Ježiška. Kamenná krsiteľnica s posvätenými olejmi sa nachádzala pri dverách. Okná, strecha i veža kostola boli v poriadku. Veža kostola bola murovaná. Boli v nej dva zvony: väčší mal šesť centov a menší vážil 50 libier. Zvony boli požehnané. Kostol zvonka nebol ohádzaný omietkou. Okolo cintorína stál murovaný múr s dvojitou bránou. Na cintoríne sa nachádzala kostnica. V Kostolných Miticiach i vo filiálnych obciach žilo 709 veriacich. Všetci boli katolíci. Inšpektorom kostola bol František Petrušič. Učiteľom školy bol Imrich Medňanský. Miestnym farárom bol Jozef Dvořáček.⁴³

Filiálny kostol v Trenčianskom Jastrabí

V ten istý deň vizitátor navštívil aj filiálny Kostol Nanebovzatej Panny Márie. Bol postavený na kopci mimo obce. O jeho konsekrovaní sa nevie. Svätyňa i loď kostola mali drevený strop. Podlaha kostola bola nepoškodená. Vo svätyni bol jeden oltár s obrazom Nanebovzatej Panny Márie. Steny zo všetkých strán boli popraskané a popukané. Vizitácia konštatuje, že je tu nebezpečné sláviť bohoslužby, lebo kostolu hrozí zrútenie stropu. Chorus bol z oboch strán potiahnutý až k svätyni. Mal kamennú kazateľnicu, ale nemal sakristiu. Vo veži sa nachádzal jeden zvon s váhou jedného centa. Drevená ohrada cintorína bola zrútená.⁴⁴

Farnosť Malá Hradná

Farský kostol v Malej Hradnej

Dňa 21. novembra 1714 bol vizitovaný kostol v Malej Hradnej. Bol zasvätený Všetkým svätým a zároveň mal patróna svätého Vavrinca. Bol postavený na kopci nad dedinou na veľmi peknom mieste, ale toto miesto bolo veľmi vzdialené od obce. Vizitácia spomína, že o jeho konsekrácii sa nevie. Svätyňa bola zakončená klenbou. Loď mala drevený strop. Podlaha kostola bola kedysi liata, ale bola veľmi popraskaná pre pochovávanie niekoľkých osôb. Vizitácia konštatuje, že toto sa do budúcnosti nesmie dovoliť, iba ak by sa v príhodnom budúcom čase tu postavila krypta. Chórus bol veľký z troch strán potiahnutý až k svätyni. Kazateľnica bola murovaná. Lavíc bolo veľa, ale boli neusporiadané a boli chatrné. Krsiteľnica bola umiestnená pri kazateľnici. V nej

⁴³ Dnes súčasť obce Trenčianske Mitice. MEN I, č. 4, s. 132-133.

⁴⁴ MEN I, č. 4, s. 136.

sa v plechovej pyxide uchovávali posvätené oleje. Sakristia bola pevná a pohodlná so železnými dverami. Kostol mal dvoje dverí. Jedny boli umiestnené v murovanom portiku. Vo svätyni sa nachádzal jeden oltár, ktorý bol z maľovaných dosák a nachádzal sa tu obraz Najsvätejšej Trojice s Blahoslavenou Pannou Máriou uprostred. Vizitácia konštatuje, že sa má postaviť nový druhý oltár s obrazom Všetkých svätých. Na oltári bola aj jedna pozlátená socha svätého Vavrinca a bohostánok. Veža kostola bola pekná a pevná. Celá bola kamenná. V nej viseli dva zvony. Väčší mal asi desať centov a menší zvon vážil štyri centy. V malej drevenej vežičke nad svätynou kostola sa nachádzal tretí 50-librový zvon, ktorým sa zvonievalo pri pozdvíhovaní Sviatosti Oltárnej. Kostol mal šindľovú strechu. Cintorín bol ohradený múrom s trojitou bránou.⁴⁵

Filiálny kostol v Dubodiel

Vo farnosti Malá Hradná bol vizitovaný aj filiálny Kostol Najsvätejšej Trojice v Dubodiel. V ten deň sa tu vždy slávi aj slávnosť. Nevie sa však, kedy bol konsekrovaný. Svätynia bola zakončená klenbou. Loď kostola mala strop z omaľovaných dosák. Podlaha bola liata a dobrá. Kazateľnica bola drevená a pohodlná. Kostol nemal sakristiu. Mal jedny dvere s dobrým zámkom. Vo svätyni sa nachádzal jeden oltár z maľovaných dosák so starobyľým obrazom Najsvätejšej Trojice uprostred. Nad kamenným portikom bola postavená drevená vežička so zvonom o váhe 50 libier. Strecha veže i kostola bola dobrá. Cintorín bol ohradený latkovým plotom.⁴⁶

Farnosť Motešice

Farský kostol v Motešiciach

Farský kostol Narodenia Panny Márie bol postavený na veľmi peknom kopci. Nevie sa, kedy bol konsekrovaný. Vizitácia konštatuje, že kostol nemal odpustky, ale o ne požiadal na sviatok svätého Jána Krstiteľa. Svätynia bola zakončená klenbou. Nad loďou kostola bol pomaľovaný drevený strop. Vo svätyni sa nachádzal jeden oltár. Bol jednoduchý. Uprostred sa nachádzala socha Blahoslavenej Panny Márie ako drží Ježiška. Socha bola pozlátená. Chorus bol z oboch strán lode. Bol dosť priestranný. Bol potiahnutý až do polovice lode kostola. Na evanjeliovej strane bol mriežkou zelenej farby oddelený pozitív. Podlaha kostola bola uprostred lode vydláždená štvorcovými kameňmi. Po bokoch lode a vo svätyni bola podlaha liata. Sakristia mala valenú klenbu. Krstiteľnica bola kamenná. Stála pri bočnom vchode do kostola na ľavej strane. Kostol mal dvoje dverí. Väčšie dvere boli pod vežou a bočné mali portikus. Kazateľnica bola murovaná. Veža bola priestranná, pevná a elegantná. V nej sa nachádzali tri posvätené zvony. Jeden zvon mal štyri centy, druhý vážil tri centy a tretí desať libier, ale bol prasknutý. Kupola bola pokrytá plechom. Zvyšok strechy bol pokrytý šindľom. Cintorín mal murovanú ohradu s dvojitou bránou. Na cintoríne sa nachádzala kostnica. Pod kostolom boli tri krypty. Jedna krypta patrila rodine Motešických, druhá rodine Bačkádovcov a tretia patrila rodine Sentivániovcov. Filiálnymi obcami farského kostola v Motešiciach boli Bobot, Petrova Lehota, Horné Motešice, Dobrašov, Bošianska Neporadza, Rožňova Neporadza, Bobotská Lehota, Horňany a Peťovka. Vo farnosti žilo 1248 veriacich, z toho 565 katolíkov a 683 nekatolíkov. Miestnym učiteľom bol Matej Blaškovič. Škola bola pri fare na kopci oproti farskému kostolu.⁴⁷

⁴⁵ MEN I, č. 4, s. 129.

⁴⁶ MEN I, č. 4, s. 132.

⁴⁷ MEN I, č. 4, s. 137.

Filiálny kostol v Bobote

V ten istý deň bol vizitovaný aj filiálny Kostol svätého Mikuláša v Bobote. Kostol bol konsekrovaný. Bol postavený uprostred obce. Nad svätyňou sa nachádzala klenba a v ostatnej časti bol drevený strop. Ako podlaha bola obyčajná zem. Vo svätyni sa nachádzal jeden oltár s obrazom svätého Mikuláša. Sakristia bola murovaná s klenbou. Kamenná krstiteľnica bola umiestnená uprostred kostola. Kazateľnica bola murovaná. Lavice boli chatrné. Chorus bol malý a bol zhotovený z dosák. Boli tu dve dvere. Veža bola vybudovaná z kameňa. Vo veži sa nachádzali tri posvätené zvony. Prvý zvon mal šesť centov, druhý vážil taktiež šesť centov a tretí mal jeden cent. Cintorín bol ohradený múrom s jednou bránou. Strecha kostola a veže si z veľkej časti vyžadovala opravu, ak nie novú strechu. Učiteľom miestnej školy bol Ján Podlužáni. Miestny farský dom bol pohodlnejší ako ten v Motešiciach. Nateraz ho obýval farský želiar.⁴⁸

Filiálny kostol v Petrovej Lehote

Vizitátor navštívil aj filiálny Kostol svätého Michala archanjela v Petrovej Lehote. Kostol nebol konsekrovaný. Svätyňa bola zakončená klenbou. Loď mala drevený strop. Nachádzal sa tu jeden oltár s obrazom Krista ako visí na kríži. Celá strecha kostola si vyžadovala opravu. Stropu a klenbe svätyne hrozilo zrútenie. Na streche sa nachádzala jedna drevená vežička a v nej boli dva zvony. Jeden zvon mal 1,5 centa a druhý vážil 70 libier. Cintorín bol ohradený múrom.⁴⁹

Farnosť Rybany

Farský kostol v Rybanoch

Farnosť bola vizitovaná dňa 18. novembra 1714. Vizitácia uvádza, že kostol bol pravdepodobne konsekrovaný. Podľa pamäti miestnych ľudí sa deň dedikácie slávi hneď po sviatku Všetkých svätých. Kostol mal udelené odpustky na sedem rokov na sviatok svätého Jána Krstiteľa. V kostole sa nachádzali tri oltáre. Hlavný oltár vo svätyni mal obraz Všetkých svätých. Pod obrazom stála socha Panny Márie ako drží Ježiška v náručí. Bolo tu aj miesto Božieho hrobu, ktoré sa pripravovalo na dni Veľkej noci. Na evanjeliovej strane stál oltár starobylého tvaru so sochami Panny Márie a svätých apoštolov Petra a Pavla. Tretí bočný oltár bol na epištolovej strane s obrazom svätého Františka Serafínskeho, ktorý dalo postaviť miestne náboženské bratstvo. Strop kostola bol zakončený valenou klenbou. Klenba bola v sakristii a v lodi kostola. Podlaha bola vydláždená štvorcovým kameňom. Nachádzala sa tu kazateľnica, sedes, chór s organom s deviatimi registrami. Mriežky medzi loďou a svätyňou sa nachádzali pred hlavným oltárom. Krstný prameň sa uchovával v stene, kde boli aj posvätné oleje. Kostol mal dve veže. Väčšia veža bola celá murovaná. Na jednom rohu jej hrozilo zrútenie. Vyžadoval si opravu. Menšia veža sa nachádzala na streche nad svätyňou. Bola postavená z dreva. Celá strecha kostola bola pokrytá šindľom. Nachádzalo sa tu päť zvonov. Vo väčšej veži boli zavesené dva zvony: jeden mal osem centov a druhý vážil 15 libier. V menšej vežičke nad sakristiou bol tretí zvon, ktorým sa dávalo znamenie počas pozdvihovania. Zvyšné dva zvony sa nachádzali vo zvonici, ktorá bola oddelená od kostola a stála pri vchode na cintorín. Cintorín bol ohradený múrom s dvojitou bránou a s kostnicou. Škola sa nachádzala pri fare a kostole. Učiteľom bol istý Ján Kačych. Vo farnosti žilo 700 veriacich, z ktorých 460 katolíkov a 240 nekatolíkov.⁵⁰

⁴⁸ MEN I, č. 4, s. 139-140.

⁴⁹ MEN I, č. 4, s. 141.

⁵⁰ MEN I, č. 4, s. 116-117.

Filiálny kostol v Ostraticiach

Filiálnym kostolom vo farnosti Rybany bol Kostol svätého kráľa Osvalda v Ostraticiach. Vizitácia konštatovala, že nevie, kedy tento kostol bol konsekrovaný. Svätyňa bola zakončená klenbou. Loď kostola mala drevenú povalu natretú v modrej farbe. Vo svätyni sa nachádzal jeden oltár s obrazom svätého kráľa Osvalda. Po bokoch boli sochy svätého Štefana a svätého Ladislava. Bohostánok i oltár boli prenosné. Nachádzali sa tu lavice, kazateľnica a chorus. Do kostola sa vchádzalo len cez jeden vchod pod kamennou vežou. Strecha kostola bola prikrytá šindľom. Vo zvonici kostola sa nachádzali tri zvony. Na evanjeliovej strane kostola bolo miesto na úschovu Sviatosti Oltárnej. Pod kostolom sa nachádzala krypta rodiny Šándorovcov s náhrobným kameňom. Cintorín okolo kostola bol obohaný múrom.⁵¹

Farnosť Skačany

Farský kostol v Skačanoch

Farský kostol svätého Juraja, vojaka a mučeníka, bol vizitovaný 30. novembra 1714. Bol postavený nad mestečkom na kopci. Vizitácia tvrdí, že bol postavený v roku 1280. Nie je isté, či bol konsekrovaný. Odpustky mal udelené na sviatok Všetkých svätých. V celosti bol kostol zakončený klenbou. Sakristia bola murovaná s klenbou. Podlaha tak vo svätyni, ako aj v lodi kostola bola nedávno vydláždená tehľami. Chorus bol čiastočne murovaný a čiastočne drevený. Mal oválny tvar a nedávno bol postavený. Stál na ňom umiestnený pozitív, ktorý nedávno sa zaobstaral za 120 zlatých. V kostole boli nové lavice, ktoré boli skvostné a pekne usporiadané. Krstiteľnica bola kamenná. Bola umiestnená pri bočnom oltári na epištolovej strane. Kostol mal primerané obloky. Hlavný oltár bol majstrovsky vypracovaný s obrazom Všetkých svätých, ktorý bol uprostred. Po bokoch stáli sochy niekoľkých svätých. Ďalší oltár bol na evanjeliovej strane. Patrila Bratstvu svätého Františka Serafínskeho. Jeho obraz sa nachádzal uprostred tohto oltára. Tretí oltár bol na epištolovej strane. Bolo to starobylé dielo. Uprostred stála socha Blahoslavenej Panny Márie a navrchu bol svätý Juraj. Oltár sa uzatváral tabuľami. Bola tu skvostná kazateľnica. Išlo o tesársku prácu. Veža bola kamenná a mala dva zvony. Väčší zvon vážil 12 centov a menší mal váhu 4 centy. Iná drevená vežička sa nachádzala nad svätyňou kostola so zvonom o váhe jedného centa, ktorým sa dávalo znamenie pri pozdvíhovaní Sviatosti Oltárnej. Strecha kostola i obe veže boli v poriadku. Cintorín mal murovanú ohradu s bránou a stála tu aj kostnica. Pod kostolom sa nachádzala aj krypta, od ktorej sa platilo kostolu osem zlatých. Miestnym farárom bol Michal Števkovič. Učiteľom školy a miestnym organistom bol Štefan Konikovič. Miestnym zemepánom bol nitriansky biskup.⁵²

Filiálny kostol v Hradišti

V tento istý deň bol vizitovaný Kostol svätého Barnabáša v Hradišti. Bol to filiálny kostol farnosti Skačany. Bol postavený na veľmi peknom mieste na kopci nad obcou. Nebol konsekrovaný. Bol k nemu ťažký prístup. Nad svätyňou i nad sakristiou sa nachádzala klenba. Loď kostola bola zakončená dreveným stropom. Chorus i lavice boli pohodlné. Kazateľnica bola murovaná. Jediný oltár bol vo svätyni so sochou svätého apoštola Barnabáša. Po bokoch stálo niekoľko sôch svätých. Na oltári sa nachádzal bohostánok aj s portatíľom. Podlaha kostola bola liata. Obloky kostola mali starobylý tvar. Drevená veža bola postavená nad loďou kostola. V nej sa nachádzali dva zvony. Jeden zvon vážil desať centov a druhý zvon päť centov. Kostol mal dobrú strechu a cintorín

⁵¹ MEN I, č. 4, s. 121.

⁵² MEN I, č. 4, s. 163.

bol ohradený. Miestnym zemepánom bol nitriansky biskup. V celej farnosti bolo 800 katolíkov. Bohoslužby sa v Hradišti konávali každú tretiu nedeľu alebo vo sviatok.⁵³

Farnosť Slatina nad Bebravou

Farský kostol v Slatine nad Bebravou

Farský kostol svätej Alžbety bol vizitovaný 24. novembra 1714. Bol postavený na kopci na krásnom mieste. O jeho konsekrácii sa nič nevie. Strop celého kostola bol ukončený klenbou. Podlaha bola síce liata, ale bola narušená. Sakristia bola tiež ukončená klenbou. Z nej bol vchod na kazateľnicu. Mal malý chorus, na ktorý sa vychádzalo zo strany cintorína. Vo svätyni sa nachádzal jeden oltár s obrazom Večere Pána, Vzkriesením a Nanebovstúpením. Strecha kostola, ako aj veže bola v zlom stave. Veža bola veľmi pevná a mala tri zvony. Jeden zvon mal päť centov, druhý vážil jeden cent a tretí mal 50 libier. V sakristii bol umiestnený prasknutý zvon o váhe jedného centa. Miesto uloženia Najsvätejšej Sviatosti Oltárnej bolo podľa starobylého zvyku v stene na evanjeliovej strane. Toto miesto však bolo nekatolíkmami zamurované. Z toho miesta boli železné mriežky v sakristii. Cintorín bol ohradený múrom. Bol priestranný a mal dvojité brány. Nachádzala sa tu aj kostnica, ktorá bola zvalená a jej rozvaliny bolo možno vidieť. Okná kostola boli malé. Katolíckym farárom bol Juraj Jankovič. Vo farskom dome nateraz býval učiteľ školy s manželkou a druhý želiar Ján Klačko. Učiteľom školy bol Ondrej Filin. Škola bola postavená na kopci pri kostole. Žilo tu 600 evanjelikov okrem 15 katolíkov. Miestnymi zemepánmi boli Zajovci z Uhrovca.⁵⁴

Farnosť Uhrovec

Farský kostol v Uhrovci

Farský kostol bol vizitovaný 26. novembra 1714. Kostol bol zasvätený Svätému Duchu a pravdepodobne bol konsekrovaný. Vo vizitácii sa konštatuje, že ústna tradícia sa odvoláva na jeho vlastníctvo templármi. Loď kostola bola vo vnútri podopretá dvoma veľkými murovanými stĺpmi. Uprostred držali klenbu kostola. Strop celého kostola bol zakončený klenbou. Sakristia bola priestranná. Mala klenbu zo štvorcového kameňa. V nej sa nachádzali zvyšky oltára. Steny kostola, ktoré boli veľmi hrubé, boli ozdobené siedmimi erbami nekatolíckej rodiny Zajovcov, ktorá sa pochovávala do krypty pod kostol. Nachádzalo sa tu päť erbových zástav tejto rodiny. Podlaha kostola bola jednoducho zo zeme. Nachádzali sa tu štyri krypty spolu s náhrobným kameňom v mramorovej červenej farbe. Bol na ňom elegantný nápis, ktorý bol nekatolíkmami poškodený a nedal sa prečítať. Krstiteľnica bola kamenná. Na posvätenú vodu bol aj iný pekný kameň osobitnej veľkosti, ktorý bol opracovaný v roku 1569. V kostole boli dvojice dverí. Jedny boli pri svätyni a bočné dvere boli s portikom. Bolo tu viac lavíc. Chóry boli dva a boli drevené. Kazateľnica bola jednoduchá a drevená. Druhá menšia bola odstrániteľná a veľmi starobylá. Podľa tradície patrila templárom s nápisom starého a nečitateľného charakteru. Vo svätyni bol jeden oltár. Uprostred neho bol obraz visiaceho Krista na kríži. Po bokoch stáli pozlátené sochy Blahoslavenej Panny a evanjelistu Jána. V hornej časti sa nachádzal obraz vzkrieseného Krista, ktorý bol vyhotovený v roku 1643. Drevená vežička sa nachádzala na streche kostola. Na kostole bola zlá strecha. Zvonica sa nachádzala pri bráne cintorína. Bola solídne postavená a bola priestranná. V nej viseli tri zvony: prvý najstarší mal 15 centov, druhý mal osem centov a tretí vážil osem centov s erbom rodiny Zajovcov. Prvé dva zvony boli požehnané, tretí zvon nebol. Štvrtý menší zvon zobrali do veže

⁵³ MEN I, č. 4, s. 167.

⁵⁴ MEN I, č. 4, s. 141.

na hrad v Uhrovci. Na cintorín sa vchádzalo cez dvojité dvere po šiestich schodoch. V kostole bolo miesto na uschovanie Sviatosti Oltárnej podľa starobylého zvyku v stene na evanjeliovej strane. Miestnym farárom bol Imrich Magaši. Učiteľom školy bol istý Jozef Skačáni. Škola bola postavená pri fare, ale ubytovanie bolo nedostačujúce pre deravú strechu.⁵⁵

Filiálny kostol v Kšínnej

V ten istý deň bol vizitovaný kostol v Kšínnej. Bol to filiálny kostol farnosti Uhrovec. Stál na veľmi peknom mieste nad obcou. Kostol bol zasvätený Blahoslavenej Panne a svätým Kozmovi a Damiánovi. Bol konsekrovaný. Na oltári, ktorý bol vo svätyni, boli pozlátené sochy. Vizitácia konštatuje, že boli veľmi elegantné a majstrovsky vypracované. Na tabuliach oltára boli elegantne namaľovaní biskup svätý Mikuláš a iný biskup, ako drží v ruke cibórium s vrchnákom. Svätyňa i sakristia boli zakončené klenbou. Na streche kostola sa nachádzala vežička. Polozhnutý strop kostola bol maľovaný. Jednoduchá kazateľnica bola murovaná. Chorus postačoval pre kapacitu kostola. Podlaha kostola bola liata. Miesto na uschovanie Sviatosti Oltárnej bolo na evanjeliovej strane oltára v stene. Bolo opatrené železnými mriežkami. Vo vnútri kostola bol pomerne veľký portikus, ale bol schátraný. Kostol mal vežu, ktorá bola ozdobená menšími vežičkami. V nej viseli dva zvony. Jeden zvon mal štyri centy a druhý vážil tri centy. Strecha kostola i veže bola stará. Cintorín bol ohradený múrom a mal bránu, na ktorej bola vežička. Zemepánmi tak v Uhrovci, ako aj v Kšínnej boli Zajovci. V celej farnosti žilo asi 650 veriacich. Všetci boli nekatolíci okrem 23 osôb.⁵⁶

Farnosť Veľké Bielice

Farský kostol vo Veľkých Bieliciach⁵⁷

Farský kostol svätej Alžbety Uhorskej bol vizitovaný 1. decembra 1714. Svätyňa i loď kostola bola zakončená klenbou. Múry zo všetkých strán tak vo svätyni, ako aj bočné steny boli veľmi popraskané a hrozilo im zrútenie. Bola tu veľká vlhkosť. Kazateľnica bola murovaná. Pri vchode do krypty bola murovaná krstiteľnica s posvätenými olejmi. Chorus bol jednoduchý. Vchod do veže bol z kostola. Vo svätyni bol jeden oltár s drevenou maľovanou sochou svätej Alžbety. Veža bola jedna a bola pevná. V nej sa nachádzali tri zvony. Prvý zvon mal štyri centy, druhý vážil tri centy a tretí zvon mal hmotnosť jeden cent. Pravdepodobne zvony boli požehnané. Pod kostolom sa nachádzala krypta rodiny Forgáčovej. Bola bez náhrobného kameňa. Múr okolo cintorína bol v ruinách.⁵⁸

Filiálny kostol v Žabokrekoch nad Nitrou

V tento istý deň bol vizitovaný Kostol Narodenia Kráľovnej anjelov v Žabokrekoch. Pôvodne bol farským kostolom, ale stal sa filiálnym kostolom farnosti Veľké Bielice. Podľa všetkého bol konsekrovaný. Mal udelené odpustky na sviatok Narodenia Kráľovnej anjelov na sedem rokov. Kostol bol v celosti zakončený klenbou. Klenba bola z nasekaného kameňa. Stavba kostola bola v dvoch častiach podopretá prostredníctvom klenbového stĺpu podľa vzoru kostola Uhrovci. Podlaha kostola bola vydláždená okrúhlymi tehliami. Sakristia mala klenbu a zároveň bola vydláždená tehliami. Kazateľnica bola murovaná. Krstiteľnica bola kamenná a bola upevnená na kamennom stĺpe. Lavice boli slabé a nedobre usporiadané. Chorus bol drevený nad hlavnými i bočnými dverami kostola. Na ňom sa nachádzal pozitív s piatimi registrami. Miesto na uloženie Sviatosti Oltárnej bolo v stene podľa starobylého zvyku so železnými mriežkami. Pri vchode bol murovaný portikus.

⁵⁵ MEN I, č. 4, s. 147-148.

⁵⁶ MEN I, č. 4, s. 150.

⁵⁷ Veľké Bielice sú dnes súčasťou Partizánskeho.

⁵⁸ MEN I, č. 4, s. 168.

Kostol mal dve veže. Jedna väčšia bola oddelená od kostola. Bola murovaná a mala kupolu. Druhá veža bola umiestnená nad svätynou. Bola postavená z dreva. V nej sa nachádzal zvon s váhou 50 libier, ktorým sa dávalo znamenie pri pozdvíhaní Sviatosti Oltárnej. Kostol a väčšia veža mali dobrú strechu, ale menšia vežička si vyžadovala opravu pre hnilobu spojov a trámov. Cintorín bol ohradený múrom a mal dvojité brány. Na cintoríne stála kostnica. Pod kostolom boli tri krypty rodiny Žabokreckých s náhrobnými kameňmi. Hlavný oltár dal na vlastné náklady postaviť už nebohý Juraj Žabokréty (Žabokrecký). Hlavný oltár bol majstrovsky vypracovaný so sochou Blahoslavennej Panny Márie uprostred. Po bokoch boli svätí Joachim a Anna, ako aj sochy svätých apoštolov Petra a Pavla. V hornej časti bol obraz Najsvätejšej Trojice ako korunuje Blahoslavenú Pannu. Na vrchole oltára bol svätý Juraj. Bol tu aj bohostánok. Okrem tohto oltára tu boli tri menšie oltáre s tabuľami a malovanými obrazmi svätcov a so sochou Panny Márie, ako drží v náručí Ježiška. Druhý oltár vyobrazoval Narodenie Pána a tretí mal opäť sochu Blahoslavennej Panny Márie. Mal aj portatíl. Učiteľom školy a zároveň organistom bol František Fajpetrovič. Škola sa nachádzala pri kostole. V Žabokrekoch žilo v čase konania vizitácie asi 300 veriacich.⁵⁹

Farnosť Veľké Chlievany

Farský kostol vo Veľkých Chlievanoch

Farnosť bola vizitovaná dňa 20. novembra 1714. Farský kostol bol zasvätený svätej Kataríne. Nachádzal sa na peknom mieste na kopci nad obcou. V roku 1714 bol zvnútra i zvonku zreštaurovaný. Svätyná i loď kostola boli zakončené klenbou. Vo svätyni sa nachádzal jeden oltár, ktorý bol postavený na náklady Františka Nemáka. Na oltári bol obraz visiaceho Krista na kríži. Sakristia bola pevná s klenbou. Na evanjeliovkej strane bola kamenná krstiteľnica s posvätenými olejmi. V kostole neboli lavice. Bola tu kazateľnica, chórus a bočné dvere. Hlavné dvere boli pod vežou. Veža kostola bola kamenná. Nachádzali sa v nej tri zvony. Jeden vážil tri centy, ostatné mali po dva centy. Vizitácia konštatuje, že pravdepodobne boli požehnané. Veži kostola hrozilo zrútenie a mala zlú strechu. Miestnym farárom bol Ján Schuny. Učiteľom bol Eliáš Stanhabl. Patrónom farského kostola bolo kolégium Spoločnosti Ježišovej v Skalici. Vo farnosti žilo 760 ľudí, z toho 560 katolíkov a 200 nekatolíkov.⁶⁰

Filiálny kostol v Biskupiciach⁶¹

Filiálnym kostolom farnosti Veľkých Chlievan bol aj Kostol svätého archanjela Michala v Biskupiciach. Vizitácia ho opisovala, že bol postavený na veľmi peknom mieste uprostred obce. Mal pevnú kamennú vežu, ktorú dala postaviť rodina Hreždovských. Kostol zvnútra i zvonku potreboval opravu. Vo svätyni sa nachádzal jeden oltár, ktorý vyobrazoval svätého archanjela Michala. Nižšie sa nachádzal výjav, ako je Spasiteľ skladaný z kríža. Loď kostola mala drevený strop. V inventári kostola sa nachádzali chór i kazateľnica. Podlaha bola popraskaná. Dvere si vyžadovali opravu. Strop svätyně bol zakončený klenbou. Pri dverách bola umiestnená kamenná krstiteľnica. V kostolnej veži sa nachádzali dva zvony. Jeden vážil päť centov a menší mal jeden cent. Do priestorov cintorína sa vchádzalo dvoma bránami. Pod kostolom sa nachádzala krypta rodiny Hreždovských. Miestnym učiteľom bol Samuel Voldanus. Zemepánom v Biskupiciach a v Dolných Našticiach bol nitriansky biskup.⁶²

⁵⁹ MEN I, č. 4, s. 170-171.

⁶⁰ MEN I, č. 4, s. 123-124.

⁶¹ Biskupice sú dnes súčasťou mesta Bánovce nad Bebravou.

⁶² MEN I, č. 4, s. 126.

Filiálny kostol v Otrhánkach

Āalším filiálnym kostolom farnosti Veľké Chlievany bol Kostol svätých apoštolov Petra a Pavla v Otrhánkach. Tento kostol bol vizitovaný dňa 20. novembra 1714. Vizitácia spomína, že sa nevie, či bol konsekrovaný. Loď kostola bola zakončená drevenou povalou a svätýňa bola uzatvorená klenbou. Kostol bol zvnútra i zvonka obielený a mal dobrú strechu. Oltár mal starobyľý tvar. Mal maľované tabule, ktoré sa dali zatvárať. Uprostred sa nachádzala socha Panny Márie. Na oltári nebol bohostánok. Podlaha kostola bola jednoduchá. Chorus, lavice i kazateľnica boli drevené. Veža nad svätýňou bola postavená z dosák. Nachádzal sa v nej jeden neposvätený zvon. Miestnym zemepánom bol Imrich Šándor.⁶³

Farnosť Vysočany

Farský kostol vo Vysočanoch

Farský kostol svätého Martina, biskupa a vyznavača, bol vizitovaný 29. novembra 1714. Kostol bol konsekrovaný. Bol postavený na prekrásnom a viditeľnom mieste v obci na kopci. Svätýňa kostola bola zakončená klenbou. Loď kostola bola len nedávno zakončená novým dreveným stropom. Podlaha kostola bola jednoduchá zo zeme. Miesto na uloženie Sviatosti Oltárnej podľa starobyľého zvyku sa nachádzalo v stene. Nové lavice sa nachádzali tak vo svätyni, ako aj v celej lodi. Mal murovanú kazateľnicu, ktorá bola prikrytá kobercom zelenej farby. Bola tu drevená krstiteľnica umiestnená pri kazateľnici. Sakristia bola pod samou vežou v blízkosti hlavného oltára. Bola pevná a mala dvere s dobrým zámkom. Chorus bol pohodlný a veľmi priestranný, na ktorom sa nachádzal pozitív so štyrmi registrami. Veža bola elegantná a bola murovaná do osemuholníka. V nej sa nachádzali dva zvony. Jeden zvon mal dva centy a druhý zvon vážil asi 50 libier. Zvony boli požehnané. Veža ako aj kostol mali dobrú strechu. Cintorín bol ohradený múrom s trojitou bránou. Na cintoríne sa nachádzala kostnica. V kostole boli tri oltáre. Hlavný oltár mal uprostred sochu Blahoslavenej Panny Márie. Na vrchole bola malá socha svätého Martina. Na oltári sa nachádzal bohostánok. Oltár mal udelené odpustky na sedem rokov na sviatok svätého Martina. Uprostred kostola bol náhrobný kameň a krypta rodiny Madočianskych. Miestnym farárom bol Ján Pastaj. Učiteľom a zároveň organistom bol Eliáš Robíni. Škola bola postavená pri kostole.⁶⁴

Filiálny kostol v Pravoticiach

V ten istý deň bol vizitovaný Kostol Svätého Ducha v Pravoticiach. Bol to filiálny kostol farnosti Vysočany. Bol postavený v hornom konci obce na peknom mieste. Vizitácia konštatuje, že sa nevie sa, či bol konsekrovaný. Svätýňa bola ukončená klenbou. Loď kostola mala drevený strop. Dlážka kostola bola jednoduchá zo zeme. Lavice, okná i chorus boli primerané. Kazateľnica bola murovaná. Dvere kostola boli na závoru. Hlavný oltár obsahoval starobyľý obraz Krista Pána, ako ho skladajú z kríža. Bol tu obraz svätého Jána Krstiteľa a svätého Pavla, prvého pustovníka. Vyššie bol umiestnený obraz Najsvätejšej Trojice. Na oltári sa nachádzal maľovaný bohostánok i portatíl. Na epistolovej strane stál iný oltár so sochou Blahoslavenej Panny Márie, ako drží Ježiška. Tak veža, ako aj sám kostol mali dobrú strechu. Cintorín bol vhodne ohradený múrom s murovanou bránou, ktorá mala klenbu. Bohoslužby sa tu konávali každú tretiu nedeľu a vo sviatok. V celej farnosti žilo 650 veriacich, z čoho bolo 450 katolíkov a 200 evanjelikov.⁶⁵

⁶³ MEN I, č. 4, s. 128.

⁶⁴ MEN I, č. 4, s. 159-160.

⁶⁵ MEN I, č. 4, s. 162.

Záver

Umelecké a architektonické prvky farských a filiálnych kostolov Hradnianskeho archidiakonátu, ktoré sú obsiahnuté vo vizitačnom protokole kanonika Nitrianskej kapituly Ladislava Söréniho z roku 1714, predstavujú jedinečné a takpovediac prvé záznamy o vnútornom zariadení a mobiliári kostolov na území tohto archidiakonátu. Z jednotlivých správ si možno vyskladať mozaiku vnútornej dispozície a rozmiestnenia konkrétnych sakrálnych predmetov v kostoloch. Obsiahla správa kanonika Söréniho naznačuje, že viaceré kostoly prešli rozsiahlymi úpravami a dostali barokový charakter. Dokument naznačuje, že územie Hradnianskeho archidiakonátu začiatkom 18. storočia bolo konfesijne zmiešané, čo sa odrazilo nielen na samotnej cirkevnej organizácii uvedeného územia, ale aj na stavebných prvkoch jednotlivých kostolov. Cieľom štúdie bolo priblížiť umelecké zvláštnosti a osobitosti skúmaného územia začiatkom 18. storočia cez interpretáciu protokolu kanonika a hradnianskeho archidiakona Ladislava Söréniho. Keďže územie archidiakonátu tvorilo aj integrálnu súčasť Trenčianskej stolice (Záhorský služnovský okres, lat. *processus Transmontanus, Ultramontanus*), v stoličnom archíve sa zachovali rovnopisy kanonických vizitácií z roku 1729, ktoré bližšie mapujú zmeny v architektúre kostolov, pomery v školstve, ako aj v hospodárskom systéme farností po roku 1714.⁶⁶ Rovnopisy týchto vizitačných protokolov z územia Hradnianskeho archidiakonátu z roku 1729 tvoria aj súčasť Diecézneho archívu v Nitre.⁶⁷ Bádanie a seriózný vedecký výskum pôvodných archívnych dokumentov cirkevnej proveniencie má napomôcť k dešifrovaniu a deskribovaniu nielen regionálnych dejín jednotlivých farností, dekanátov a archidiakonátov, ale i celej Nitrianskej diecézy v celoslovenskom a celouhorskom meradle.⁶⁸ Cirkevné dejiny jednotlivých diecéz na Slovensku sú neoddeliteľnou súčasťou našich národných dejín. Z tohto hľadiska aj výskum mnohovrstevnatých dejín Hradnianskeho archidiakonátu je príspevkom k poznaniu kultúrneho a duchovného dedičstva Slovenska.

SUMMARY: ARCHITECTURAL PATTERNS OF THE PARISH AND FILIAL CHURCHES IN THE ARCH-DEANERY OF HRADNÁ IN THE DIOCESE OF NITRA IN THE EARLY 18TH CENTURY. Since the reestablishment of the Nitra diocese in the 12th century, the Arch-deanery of Hradná was an integral part of its jurisdictional area. The study is an attempt to re-interpret a visitation protocol of the Nitra canon Ladislav Söréni dated to 1714 which introduces first accounts of the artistic and architectural features of the parish and filial churches in the area. The Arch-deanery of Hradná underwent organizational-administrative changes on the parish level during the 17th and in the early 18th century. Estates' uprisings and the spread of Protestantism caused changes in the religious affiliation of inhabitants and, simultaneously, in the rebuilding of churches. Several churches of the Arch-deanery of Hradná were baroquised, decorated and supplemented with sacred items commonly used at the turn of the 17th and 18th centuries. The town Bánovce nad Bebravou used to be the centre of the estate administered by the Society of Jesus. A few parishes of the arch-deanery were re-organized, for instance Rybany and Veľké Chlievany during the estates' uprisings. The parish Žabokreky nad Nitrou became independent in 1722 and a new parish

⁶⁶ ŠA Bytča, f. Trenčianska župa I., Náboženské písomnosti, Kanonické vizitácie z roku 1729. Za láskavé poskytnutie informácií k týmto vizitačným protokolom ďakujem archivárovi PhDr. Miroslavovi Martinickému.

⁶⁷ DAN, f. Nitrianske biskupstvo, Oddelenie kanonických vizitácií, rovnopisy kanonických vizitácií jednotlivých farností Hradnianskeho archidiakonátu z roku 1729.

⁶⁸ NEMEŠ, Jaroslav – ĎURČO, Marek. Nitrianske cirkevné archívy ako zdroj pramenného bádania v minulosti. In DUCHOŇOVÁ, Diana – RÁBIK, Vladimír (eds.). *Prudentissimae dominae nobis honorandae ... K životnému jubileu profesorky Márie Kohútovej*. Trnava 2015, s. 434-450.

Dubodiel was created in 1782, separated from the bigger parish of Malá Hradná. In 1743, the parish Bobot got separated from the parish Motešice. Administrative changes were reflected also in architectural particularities of the churches in the studied area. The study represents a minor contribution to understanding of artistic peculiarities of the sacred objects, parish and filial churches of the Arch-deanery of Hradná which create significant part of cultural and spiritual heritage of Slovakia.

PhDr. Marek Ďurčo, PhD.
St. Elizabeth College of Health and Social Work, Bratislava
Institute of Social Work of Tomislav Kolakovič
ul. Železničiarov 278
02801 Trstená
Slovakia
marekdurco@gmail.com